

Tillæg til Vore Kirkegårde bind 19 nr. 4

Foreningen for kirkegårdskultur Nye medlemmer

Afdeling C.

Havearkitekt, cand. hort. Poul Hansen, Grydersgade, Varde.

På finansloven

I det for 1957/58 forelagte finanslovsforslag figurerer bl. a. følgende poster af særlig interesse for vore læsere.

Paragraf 19 (kirkeministeriet) har en post på kr. 4000,— som tilskud til *selskabet for kirkelig kunst* og kr. 1000,— til *foreningen for kirkegårdskultur*. Til vedligeholdelse af tyske soldaters og tyske flygtningsgrave er ansat kr. 20.000,—, til vedligeholdelse af ikke-tyske flygtningsgrave på Bispebjerg, Sundby og Vestre kgd. i København kr. 603,—, samt til drift og vedligeholdelse af mindelunden i Ryvangen kr. 70.000,—.

Under paragraf 21 (forsvarsministeriet) er ansat til vedligeholdelse af militære gravsteder og mindesmærket kr. 17.000,— og under paragraf 22 (finansministeriet) til vedligeholdelse af danske gravsteder på de tidligere dansk-vestindiske øer kr. 1000,—.

Radioforedrag

Den 26. 12. 1956 stod på radioprogrammet: Provst *N. J. Rald* (Frederiksberg), der er medlem af Dansk Ligbrændingsforenings bestyrelse, „Vore to begravelsesformer, jordbegravelse og ligbrænding“.

Sveriges førende kirkegårdsmand,

trädgårdsarkitekt *G. V. Walberg*, har som kirkegårdsforstander i Malmø sluttet sin embedsgering med udgangen af 1956 i henhold til de i Sverige gældende (temmelig urimelige) bestemmelser om, at en embedsmand skal fratræde med 65-års-alderen, uanset om han iøvrigt er i vigeur eller ej.

Østre kirkegårds oprindelse og første plan skyldes ikke *G. V. W.*, men de 32 års virke ved denne og Malmøs andre kirkegårde har i så høj grad sat præg på kirkegårdene, at de i dag må tages som udtryk for, hvad *G. V. W.* har villet og har kunnet yde, — hvilket ikke er småting. Malmøs kirkegårde er gang på gang i sommerens løb genstand for studiebesøg af Sveriges og nabolandenes kirkegårdsinteresserede, og navn-

lig i Sverige har ideer fra Malmø Østre været ledetråden for mange nye kirkegårde eller udvidelser af eksisterende.

At arkitekt *G. V. Walberg* forbliver boende på Sallerupvägen 151, og at han fortsat kan arbejde for kirkegårdssagens fremme, samt at han får en af sine tidligere assistenter som efterfølger, er det nok værd at notere.

Fra danske dagblade

$\frac{20}{100}$ Lolland-Falsters Venstrebl.: Den udvidede kgd. i Åstrup indvies på søndag af pastor *H. L. Houmand* (havearkitekt *Johannes Tholle*, anlægsgartner *Rasch*).

$\frac{20}{100}$ Lolland-Falsters Venstrebl.: Takster for vedligeholdelse reguleres i Nakskov.

$\frac{21}{100}$ Demokraten: Åby kgd.s udvidelse er tilendebragt (kr. 50.000, kommuneingeniør *M. Pedersen*).

$\frac{24}{100}$ Vestkysten: Borris kgd. udvides med 250 gravpladser (havearkitekt *Poul Hansen*).

$\frac{27}{100}$ Morsø Folkebl.: Den ny kgd. i Glyngøre er hævet $1\frac{1}{2}$ à 2 m og skal siden tilplantes (havearkitekt *Johannes Tholle*).

$\frac{28}{100}$ Hørsholm Avis: Nødvendigt at ekspropriere til den ny kgd. i Hillerød.

$\frac{29}{100}$ Århus Amtstid.: Egå kgd. reguleres.

$\frac{34}{100}$ Vendsyssels Tid.: Ny kgd. til en kvart million kr. i Bangsbostrand (landinspektør *Evald Andersen*).

$\frac{5}{100}$ Vendsyssels Tid.: Brønderslev kgd. skal udvides.

$\frac{9}{100}$ Politikens Magasin: Landsbykirkegården af *Knud Rasmussen*.

$\frac{16}{100}$ Ny Tid.: Udv. af Vejgård kgd. en realitet (insp. *V. Rud Nielsen* og arkitekt *Albertsen*).

$\frac{17}{100}$ Horsens Folkebl.: Odder skal have ny kgd.

$\frac{17}{100}$ Skive Folkebl.: Brårup skal have ny kgd.

$\frac{20}{100}$ Randers Amtsavis: Mindstensplænen på Østre kgd. i Randers.

$\frac{23}{100}$ Sorø Amtstid.: Fuirendal kgd. skal reguleres.

$\frac{25}{100}$ Herning Folkebl.: Ved licitationen over udv. af Vorgod kgd. tildeltes anlægsgartner *Ernst Andersen* arbejdet for kr. 10.740 (havearkitekt *Johannes Tholle*).

$\frac{27}{100}$ Fyns Tid.: Urnehaven i Rudkøbing tilplantes nu (insp. *O. Raahauge-Askegaard*).

$\frac{5}{11}$ Svendborg Avis: Bregninge kgd. på Tåsinge er udvidet og indvies i går af provst *Juul Sørensens* (plantageejer *Holger Larsen, Johs. Larsen* m. fl.).

$\frac{23}{11}$ Frederiksborg Amts Avis: Skovvejens kgd. i Herlev skal udvides.

²⁵/₁₁ Jyllandsposten: Tyskland har „glemt“ 27.000 krigsgrave i Danmark. Spørgsmålet tilsyneladende rykket i baggrunden.

²⁹/₁₁ Berl. Tid.: Konkurrence om kapel-krematorium i Roskilde.

³⁰/₁₁ Vejle Amts Folkebl.: Kgd.s-planer i Grejsdalen godkendt (arkitekt *Malling Pedersen*).

⁵/₁₂ Silkeborg Avis: Til udv. af Venge kgd. er købt ca. 3000 m².

⁵/₁₂ Frit Folk: Brande drøfter den tredje kgd.s beliggenhed.

⁹/₁₂ Jydske Tid.: Der drøftes kgd.s-planer i Løgumkloster (havearkitekt, professor *C. Th. Sørensens*).

¹¹/₁₂ Ålborg Amtstid.: Den ny og ældre kgd. i Vodskov forbindes (havearkitekt *Johannes Tholle*).

¹¹/₁₂ Holstebro Dagbl.: Ny kgd. i Holstebros vestlige bydel?

¹²/₁₂ Roskilde Dagbl.: Tilskud fra kommunen på kr. 225.000 til kapelkrematorium i Glostrup.

¹²/₁₂ Holbæk Amtstid.: Arealet for ny kgd. i Jyderup koster kr. 25.000. Planerne er udarbejdet af konsulent *K. Bækhoj*.

¹⁷/₁₂ Herning Avis: Vildbjerg kgd. udvides med 5574 m².

¹⁸/₁₂ Vestkysten: Jerne kgd.s-udvidelse er vedtaget.

Fra norske dagblade

⁷/₆ Vestmar: Større utv. planlagt av Gjerstad kgd. (hagearkitekt *Kitil Sunde*, Bærum).

⁸/₆ Aust Agder bl.: Utv. af Søndeled kgd. har kostet 20—30.000 kr.

⁸/₆ Nordlandsposten: Utv. av Fore kgd.

¹⁹/₆ Romsdal folkebl.: Nye kr. 5000 til restaurering af Øre kgd.

¹⁴/₆ Østlandets bl.: Nordby kgd. legges om (arkitekt *Morten Grindaker*, Oslo).

¹⁷/₆ Nordland: Utv. av Fore kgd. ved *Haugen & Heggelund* for kr. 27.000.

¹⁹/₆ Fjell Glam: Glamos utv. af fylkesgartner *Alfness*, Heimdal.

¹⁹/₁₀ Samhold: Kgd.sarb. i Biri har gitt meget gode resultater.

²⁵/₁₀ Aftenposten: Krigskgd. på Vestre gravlund i Oslo.

²¹/₁₁ Tiden's krav: Bygartner *Kristoffersen* foreslår urnelund på Gomalandets gravsted.

²¹/₁₁ Telen: Rjukan kgd. får urnelund med 1500 graver til våren.

³¹/₁₁ Kongsberg dagbl.: På Svarstad kgd. foregår der arbeid for å gjøre anlegget enklere.

⁸/₁₁ Østlandsposten: Forslag om forskønn av Hvarnes kgd.

¹⁹/₁₁ Laagendalsposten: Store arb. på kapellet og kgd. i Fiskum.

²³/₁₁ Asker og Bærum budstikke: Utv. av Haslum kgd. (komunegt. *Bredo Morstøl*).

Fra svenske dagblade

¹²/₁₀ Sydsvenska dagbl.: Ännu en främlingskgd. planeras i Trelleborg.

²⁴/₁₀ Wärmlands folkebl.: Kyrkotjänare på Dömlé-kurs.

¹²/₁₁ Sydsvenska dagbl.: Kgd. i Lund.

Fra tidsskrifterne

Anlægsgartneren nr. 12: Kursus i kirkegårdsarbejde.

Blomster nov.: Mindelys på gravene.

Der Naturstein nr. 11: Deutsche Grabmalkunst. Aus der Entwurfsbeschaffungsaktion des Bundes für Denkmalgestaltung. Friedhofsordnung oder Willkür? Der moderne Grabstein. — Nr. 12: Pflanze und Grabmal. Grabmal *Heinrich Beer* von *Artur Sansoni*. „Friedhof und Grabmal. Ordnung oder Willkür“.

Deutsche Friedhofskultur nr. 9: Es lohnt sich, von ihm zu sprechen. Zur Frage der Kriegerdenkmäler (*Victor Calles*). Winterharte Heidekräuter für die Grabmalgestaltung. Noch einmal der Wettbewerb für den Friedhof Weinim-dorf (*Günther Vogel*). Alte Friedhofsrechte. Grabschmuck für unsere gefallenen Soldaten zu den Totentagen. Beratung in Ehrenmaldingen (*Werner Lindner*). Rundfunklendung über Grabschmuck m. m. Entstehung u. Entwicklung des Sennenfriedhofes (*Friedr. Morie*). — Nr. 10: Der Friedhof gestern, heute und morgen (*Wilh. Koch*). Besichtigungsüberraschung im Kohlenpott. Betrachtungen über künstlerische Grabmalgestaltung. Aus der Kölner Friedhofs-geschichte. Denkt an unsere Vögel. Schafft ihnen Futterplätze. Andachtsbildwerke in der Gestalt von Friedhofstandmalen auf deutschen Kirchhöfen (*Alfred Weckwerth*). Entstehen u. Entwicklung des Sennefriedhofes (*Fr. Morie*). — Nr. 11: Liebende Hände schmücken die Gräber. Das Fort des Friedens. Herbstlicher Gang durch Nürnbergs Friedhöfe (*Harald Clausz*). Bindereien zu den Totengedenktagen. Wie soll ich meinen Friedhof umgrenzen (*Hermann Backer*). Friedhof und Grabmal — Ordnung oder Willkür. Strittige Frage des Handwerks — Probleme der Grabmalgestaltung (*Gottfried Häuslein*). Blumen als Grabschmuck.

Garten und Landschaft oktober: Ein neuer Friedhof in Bremen. Ein Urnenfriedhof (*Richard Schreiner*). Gräber in Grün (*Albert Eckert*). Abräumkästen auf dem Friedhof (*Albert Eckert*).

Havekunst nr. 6: Kirkegård Oberwinterthur og i Luzern.

Ignis nr. 10: Kransgården vid Västerås krematorium. Möjligheten för icke till kyrkan hörande att använda av kyrkan invigt kapell (*Axel A. Palmgren*). Hensigtsmæssigt krematoriebyggeri i Danmark (*Magnus Lund*). — Nr. 11: Krematoriet i Larvik. — Nr. 12: Hur krematoriet i Höganäs kommit till stånd (*Bertil Lundgren*). Invigning av Höganäs krematorium m. m.

Kriegsgräberfürsorge nr. 6: Jugend und Gräber. Jugend am Werk. Am Gräbern in Finnland, Dänemark, Frankreich, Italien . . m. m. — Nr. 7: Am Volkstrauertag. Im Schein der Kerze am Volkstrauertag. Zeitlose Totenstädten m. m. — Nr. 8: An der Schwelle des Jahres 1957. Der Volkstrauertag im Bundesgebiet. Soldatengräber m. m. Der Soldatenfriedhof in der Landschaft.

Landsbygraveren nr. 10: Allehånde skuffen (*Ingv. Bertelsen*). Hvad man kan og ikke kan på vore kirkegårde (offentlig passage). — Nr. 11: Feriegodtgørelse, legatgravsteder m. m. (*Knud Gormsen*). Fuldmægtig *Loves* foredrag.

Menighedsrådenes blad nr. 8: Mærkeligt gravfund ved Vedersø kirke. — Nr. 9: Kirkegården — et kirkeligt anliggende (*P. G. Falk Pedersen*). Tidsfaktoren i kirkegårdsarbejdet (havearkitekt *Johannes Tholle*).

Steinmetz und Bildhauer nr. 10: Aufgabe des Ehrenmals und Grundsätze für seine Gestaltung. Praktische Beratung bei der Erstellung eines Ehrenmales auf dem Lande.

Vår kyrka nr. 36: Moderna kyrkogårdar (*Samuel Kaldén*).

Pharos nr. 4: Five new crematoria opened. West Norwood Crematorium. The Church and Cremation (recent episcopal statements). Cremation in Czechoslovakia (dr. *Miroslav Novak*).

Stenhuggertidende nr. 7: Ønske-gravsten. Kirkegårdskulturen (mødereferat).

Fra det faglige bogmarked

Ingwer Ingwersen: Om Byens Træer. 8°, 88 s. Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse. Kbh. 1956. Kr. 13,50.

Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse har, med økonomisk støtte af *Ny Carlsbergfondet*, udsendt en fin lille bog om de københavnske træer. Bogens titel, „Om Byens Træer“, anskueliggøres ved dens smukke omslag, et par grønne træer på en måske for svag baggrund af byens gadeplan.

Havearkitekt *Ingwer Ingwersen*, som hermed har sin debut som havebogsforfatter, har benyttet et klart og sagligt sprog, der gør det ønskeligt, at det ikke bliver sidste gang, Ingwersen beskæftiger sig med faglitteratur.

Bogens emne er ikke behandlet eensidigt æstetisk, og Ingwersen er ikke faldet for fristelsen til en romantisering af de grønne træer i storbyens stenørken, men har taget problemet op til en saglig vurdering, om det er af det onde eller gode at bevare de ofte sørgeligt forklippede gadebeplantninger.

For kirkegårdsfolk vil disse saglige vurderinger af træerne ikke være fremmede, da det er nøjagtigt de samme problemer, vi har på vore kirkegårde, og de angivne retningslinier vil med meget udbytte kunne læses af kirkegårdsledere.

At man i øvrigt ikke har nævnt de københavnske kirkegårdes træer i bogen, må vel skyldes, at stoffet måtte begrænses; ellers havde det været rimeligt at nævne de gamle kirkegårdes træbeplantning som værdi for byens grønne udseende.

A. Falmer-Nielsen.

Their Name liveth. Vol. II part 1+2+3. 4°. The imperial War Graves Comm. London 1955—56.

Med disse tre hefter, der har tekst på mat og billeder på krideret papir, har den britiske krigsgravskommission fortsat udgivelsen af billeder fra Commonwealths soldaterkirkegårde fra de to verdenskrige. Del 1 indeholder franske soldaterkirkegårde, del 2 belgiske, hollandske og tyske og del 3 kirkegårde omkring Middelhavet. Illustrationerne er fremragende reproduktioner, og teksten meddeler minutøse oplysninger fra sted til sted.

The War Dead of the British Commonwealth and Empire. The register of the names . . . in Cemeteries in Denmark, Iceland and the Faroe Islands. 40, 88 s., The imperial War Graves Comm. London 1955.

Dette er altså et register, der indeholder navne på dem, som faldt i krigen 1939—45 og er begravet på kirkegårde i Danmark (incl. Færøerne) og Island. Der redegøres både for krigsbegivenhederne, som har foranlediget dødsfaldene, og hvilke kirkegårde, der rummer de britiske krigsgrave. Desuden navne på de enkelte begravede med soldaternummer, forældrenes navne samt den begravedes militære rang, og hvilken grav han er nedsat i. Der er også kort over nogle gravfelter og resumé, men ellers ingen illustrationer.

The War Dead of the British Commonwealth and Empire. The Register of names in cemete-

ries in Norway and Sweden. 4°, 62 s. The imperial War Graves Comm., London, 1955.

Dette register over de i Norge og Sverige begravede allierede, som faldt i krigen 1939—45, svarer til det foran omtalte, og som følge af krigshandlingerne må Norge fylde mest, nemlig 52 sider imod 10 for Sverige, i hvilket sidste land der er begravet 104.

Erich Borchert: Bevölkerungsentwicklung und Bestattungswesen. 8°, 40 s. Deutsche Gartenbörse, Aachen. DM. 2,80.

Forfatteren er leder af kirkegårdene i Marburg a. d. Lahn, og skriftet er nr. 6 i serien „Für Friedhof und Garten“, en meget nyttig serie. Nærværende beskæftiger sig både med det hidtidige og det fremtidige i ind- og udland, derunder ikke mindst ligbrændingens indflydelse på udviklingen.

Resolutioner m. m.

Kirkeministeriets approbation (12 $\frac{1}{2}$ 52) på ændringer i den under 25. januar 1936 approberede vedtægt for kirkegårdene og begravelsvæsenet i Randers under bestyrelse af Randers byråd og Dronningborg sogneråd i henhold til kirkeministeriets skrivelse af 27. oktober 1934.

Kirkeministeriets skriv. 12 $\frac{1}{2}$ 52 (til overtilsynet for Skt. Pauls Kirke i København) om, at der ikke tilkommer graveren ved en københavnsk kirke ekstra betaling for nærmere angiven tilstand ved begravelser m. m.

I skrivelse af 19. juni 1951 har overtilsynet indberettet, at samme til regnskabet for finansåret 1949—50 vedrørende Skt. Pauls Kirke har gjort antegnelser vedrørende følgende to udgiftsposter:

1. „Afgifter for kirkelige handlinger“, hvorefter der ved begravelser, ligesom i tidligere regnskabsår, er opkrævet særlige afgifter for rengøring, assistance, kransemotagelse og kisteopsætning, også efter at det nye takstregulativ er trådt i kraft.

2. „Kontorhold vedrørende den kirkelige valgliste m. v.“, hvorefter der til kirkens kordegn for årene 1946, 1947 og 1948 er udbetalt ialt 300 kr. i honorar.

Med henvisning hertil har overtilsynet udbedt sig ministeriets afgørelse med hensyn til, om der fortsat vil kunne opkræves særlige afgifter for rengøring, assistance, kransemotagelse og kisteopsætning, også efter at det nye takstregulativ er trådt i kraft, samt om det vil kunne godkendes, at der er udbetalt kordegnen et honorar på 300 kr. for „kontorhold vedrø-

rende den kirkelige valgliste m. v.“ for årene 1946, 1947 og 1948.

I anledning deraf skal man, forsåvidt angår det under punkt 1 nævnte forhold, herved meddele, at sådanne afgifter ikke har hjemmel i fællesregulativet, og forsåvidt afgiften for kransemotagelse — som det synes — er tilfaldet graveren, henvises til bestemmelsen i fællesregulativets § 39, hvorefter ingen af de i regulativet nævnte kirketjenere må modtage andre vederlag for embedshandlinger end sådanne, som har hjemmel i regulativets bestemmelser. Det påhviler desuden graveren i henhold til regulativets § 17, stk. 2, uden særligt vederlag at hjælpe de efterladte med kranseens anbringelse og borttagelse efter tjenesten.

Det bemærkes endvidere, at der ikke hos den, som har bestilt en kirkelig handling, kan opkræves særlig betaling for kirkens rengøring i det enkelte tilfælde. Forsåvidt ikke andet er fastsat af overtilsynet, har graveren efter regulativets § 20, stk. 1, pligt til at renholde kirken, og selv om der ved kirken er ansat en kirke- eller rengøringskone til at hjælpe hermed, bør han ikke helt kunne unddrage sig denne forpligtelse.

Med hensyn til flytning af kister fra ligkapel til kirke må det principielt være de efterladte, der må sørge herfor enten selv eller gennem den, der ordner begravelsen (bedemand eller ligbrændingsforening); nødvendig hjælp hertil må derfor betales af boet, men ministeriet finder det ikke rimeligt, at graveren, som er tjene- stemand, skal have noget vederlag for at assistere hermed, da han alligevel skal være til stede.

Hvad afgiften „assistance“ (fremmed) angår, bemærkes, at det — efter hvad der for ministeriet er oplyst — ved enkelte kirker i København bliver anset for nødvendigt at have medhjælp til ringning ved begravelser, fordi graveren skal opholde sig ved kirkens indgang og hjælpe folk tilrette med kranse og lign. Sådanne medhjælp betales med 4—5 kr. pr. gang, og beløbet afholdes af kirkens kasse eller — hvis den afdøde var udensognsboende — af den afgift, som opkræves for klokkeringning, jfr. regulativets § 37.

Man finder endvidere anledning til at henvende opmærksomheden på det uheldige i, at graveren som bedemand lader et bo afholde udgifter for ydelser, der påhviler ham selv i hans egenskab af graver ved kirken.

Under henvisning til det således anførte skal man anmode overtilsynet om at ville drage omsorg for, at de her omhandlede opkrævninger ikke fremtidig finder sted.